

Лях В.В.

*Доктор філософських наук, професор
Зав. відділом Інституту філософії імені Г.С. Сковороди
НАН України*

ВИМОГИ ДО ОСВІТЯНСЬКОЇ ПАРАДИГМИ В КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНІТІ

На сьогодні досить поширеною є думка, що сучасна освіта перебуває в кризі, що спричинена входженням людства в іншого типу реальність – Другу модерніті (У.Бек), або постмодерніті. Попередня освіта формувалася для задоволення потреб економіки індустріального суспільства, для якої характерний чітко визначений розподіл праці, що узгоджувався з певним набором спеціальностей. Відповідно до цих потреб утворилася розгалужена система освітніх інституцій, що займалася підготовкою спеціалістів для певних галузей економіки. Тривалий час ця система дозволяла підтримувати статус-кво і не потребувала якихось радикальних змін. Ситуація змінилася при переході до постіндустріальної (інформаційної) економіки. Ринок праці індустріального типу поступово скорочується, натомість маємо зростання різноманітності, яка зачіпає все: від способів життя, ринку праці і виробленої продукції до технології, засобів інформації та її змісту. Через це руйнується попередня сталість і визначеність, характерна для системи освіти індустріального суспільства. Зміни відбуваються настільки стрімко, що в наш час бувають випадки, коли студенти на п'ятому році навчання раптом дізнаються, що ринок праці вже не потребує їхньої спеціальності. У. Бек порівнює систему навчання, засновану на підготовці спеціалістів вузького профілю, з примарним вокзалом, де квитки (дипломи) ще продаються, а потяги приходять все рідше і рідше, або взагалі йдуть в іншому напрямі. Це ставить досить гостре питання про зміст та форми освітнього процесу, що має відповідати новим реаліям.

Йдеться про зміну *філософії* освіти як такої. Освіта в індустріальному суспільстві була зорієнтована на довгострокову перспективу, що цілком відповідало основним вимогам тогочасної реальності. Ідея прогресу, поступового розвитку, чітко визначених пріоритетів задавали параметри і для формування освітньої парадигми. Ця система освіти була побудована таким

чином, щоб надати студенту певну кількість знань, а від останнього вимагалось міцно («на все життя») засвоїти цей обсяг інформації. Інакше кажучи, така система освіти була націлена на формування дисциплінованого працівника масового виробництва, здатного розв'язувати типові виробничі завдання. Зміни в цій системі освіти були досить повільними, їх можна було спрогнозувати і вчасно провести відповідну реорганізацію.

Однак в наш час ситуація радикальним чином змінюється. В інформаційному суспільстві процес одержання знання та його застарівання значно прискорюється. І справа не лише в появі комп'ютерів та більш відкритого доступу споживачів до інформації. Йдеться про те, що в суспільстві відбувається швидке застарівання знань, традиційні навчальні дисципліни занепадають, натомість виникають нові галузі знання. Тому виникає необхідність постійно оновлювати систему навчання. Головним стає питання, яким чином привчити студентів до постійного перенавчання, тобто передати їм своєрідну теорію навчання.

Крім того, змінюється *зміст* самого навчання. Освіта, що обслуговуватиме інформаційну економіку, має бути спрямована на підготовку творчого працівника, з розвиненою уявою, нестандартним мисленням і інноваційним підходом до розв'язання поставлених завдань. Тобто має значення здатність працівників творити, їх спроможність реагувати на ті виклики, які виникають в лоні зростаючого різноманіття. Сама соціокультурна та економічна реальність вимагає таких суб'єктів діяльності, які мають навички працювати в умовах різноманітності. Переважна кількість працівників виробництва має бути здатною творити будь-що – від ескізів, дизайну, форми нової продукції до нової комп'ютерної логіки, метафор, наукових знахідок та теоретичних підходів.

Це особливо важливо з тієї точки зору, що нова реальність (постмодерніті) характеризується тим, що паттерни і зразки підготовки освічених фахівців більше не задані заздалегідь, або вони не є самоочевидними. Точніше, їх занадто багато, вони іноді суперечать один одному, і тому вони позбавлені спонукальної сили. Фактично соціально освячені мотивації, які раніше спрощували індивідуальний вибір молоді, в постмодерній реальності перемістилися на рівень нічим не зумовленого особистого рішення.

Отже, потрібне глибоке переосмислення самої концепції освіти, в процесі якого має змінитися наше уявлення про призначення освіти. А це проблема, що виходить за межі питань про бюджет, розмір класів й учительської зарплатні та традиційних суперечок щодо навчальних планів. Перед суспільством інформаційної доби постає завдання підготовки людей нової формації, здатних до креативності, здатних діяти в умовах різноманітності, в умовах ситуацій, що постійно змінюються. Щодо цього М.Кастельс зазначає,

що для підготовки інноваторів необхідно мати освічених людей, відповідне фінансування та культуру інновацій. Отже, державі слід потурбуватися про розвиток системи університетів нового типу. Але це лише формальна передумова для підготовки фахівців-інноваторів. Потрібно ще й змістовно перебудувати систему освіти. На відміну від попередньої освіти доби індустріалізму, яка була досить чітко регламентована, орієнтована на певну кількість спеціалізацій, а від студентів вимагала міцного засвоєння певної суми знань з тим, щоб вміти застосовувати їх на виробництві певного типу, інформаціональна економіка вимагає нової парадигми освіти.

Куцел Світлана Вікторівна

*Доктор філософських наук, професор,
Завідувач кафедри гуманітарних
та соціально-економічних навчальних дисциплін
Полтавського юридичного інституту Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

ДІАЛОГІЧНА МОДЕЛЬ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Сучасне суспільство характеризується концептуальним та ціннісним плюралізмом, тому актуалізує потребу філософського обґрунтування сенсу існування людини, її місця у суспільних відносинах, відповідно філософія перетворюється не лише на засіб пояснення світу, а й на практичний інструментарій, завдяки якому розв'язується суперечність між створеними раніше духовними цінностями та наявною соціальною реальністю, ознаками якої є прикладний прагматизм та пріоритет матеріально обумовленої дійсності.

Комунікація пронизує всі соціальні процеси, проте має не лише позитивні, а й тривожні наслідки, оскільки призводить до віртуалізації (дереалізації) реальності, уможлиблює маніпуляцію свідомістю, перетворює людину у «розірваного» «часткового» суб'єкта, який перетворюється на «ретранслятора» повідомлень, наслідком чого стає втрата власного Я, втрата особистості. В таких умовах актуалізується роль мови як певної відкритості, що здійснюється у спілкуванні. Тією силою, яка спроможна об'єднати суб'єктів комунікації, і, одночасно, однією з основних сфер існування та розгортання комунікації є, безперечно, – освіта, яка в свою чергу потребує певних модифікацій в умовах інформатизації, мультикультуралізму та глобалізації

Одним із можливих шляхів модернізації сучасної освітньої парадигми можна вважати поширення діалогічної моделі у освітньому процесі, бо усі ми,